

H o r v a i István: Nem olvastam el a darabot, csak hallottam egypárszor, ezért elnézést kérek, ha olyat mondok, ami a darabban benne van.

Én is átdolgozásra gondolok. Ennek egyik oka az, hogy az új Madách lehetőséget ad a szélesebb társadalmi ábrázolásra. Mészölynek az a mondata ragadta meg a figyelmemet, melyben a drámai szerkezetéről beszélt. Nem feltétlenül rossz szerkezetű a dráma akkor sem, ha 16 képből áll. Nem azt mondom, hogy 16 képből álljon, de nem feltétlenül szükséges hat képbe sűriteni, egy regényt, ha olyan jelenei vannak, amelyek kibővítik az egész társadalmi jelentőségét. Azt hiszem, a forgószínpad lehetőséget ad arra, hogy olyan jeleneteket hozzunk be, amelyek Kopjás Kopjás figuráját, az egész kort támogatják: én is a Kardics-vacsorára, a budapesti utazásra, a radikális képviselővel való beszélgetésre, valamint a kaszinóban való kártyázásra gondolok. Az ilyen színek sokkal erősebben ábrázolják a várost, az államot, az ellenzéket, stb.

A másik megjegyzésem az, hogy a dráma felépítésével nem értek egyet. Itt Thurzónak egy megjegyzéséből indulok ki. A sertés-tenyésztő ügyet Móricz nem helytelenül tömörítette egybe, hanem helyesen, még pedig olyan pontjára tette a drámának, amikor megfordul Kopjásnak az eddigi magatartása. Ez a regény három részre oszlik: az 1-100 oldalon arról van szó, hogy az az elszegényedett zseni, akinek nyolcvanholdas "küllék" az apósa, a többiekhez képest senki és semmi. Ez egyszerű kis szürke ember volt, akinek az orosz fogságban is, majd hazatérése után is voltak vágyai. A regény a hálószobájából indul ki. Az első hálószoba-jelenetet nagy jelenetnek tartom. Ott döglök még tizenegy órakor is az ágyban. Ez a senki száz oldalon keresztül azon töri a fejét, feleségével együtt, hogy hogyan kerülhetne be a társaságba. A Linával való első beszélgetésében egyetlen olyan momentum sincs, ahol Kopjásnak olyan pillanatait látnánk, hogy

benne a reformistának a leghalványabb árnya is feltűnik. - Vajjon hogy fogok beválni, miért várakoztatnak meg, jaj, jaj, nem fognak megválasztani, hogyan viselkedjem, Béla bátyám, mit akar mondani a polgármester... Csak azt akarom mondani, amit te, - nézzük csak át, - a bokortanya-rendszer és a sertés^{tenyésztő}, - semmi politika...

Egyértelműen bele akar helyezkedni az uri körbe, amelynek csúcsa a Kardics-vacsora. Kinevezték. Kitűnő, most már bent vagyok, most lassan kezíhetem magam biztonságban érezni...

Az egész első felvonásban semmi mást nem csinálnak. Ebben a részben még nem szerepel Berczi bácsi, ő csak később jön. Az egész arra megy, hogy ennek az embernek milyen hallatlan vágya van arra, hogy egyenlő legyen a többiekkel: Ez ébreszti fel benne a villa vágyát is, és döntő momentum az, hogy nem adhatja vissza a Kardics vizitet. Pontosan olyan szeretne lenni, mint ők. Hol fordul a figura? A dráma alapvető tévedése az, hogy Kopjást pozitív hősnak indítja el, azt veszi ki elsősorban a regényből, másodsorban rögtön behozza a bokortanya-rendszert és a sertés^{tenyésztőt}, holott ez a fordulat a parlamenti látogatás után kezdődik el, a regény 120-ik oldalán, amikor is az újságíró, aki képviselő akar lenni, keserűségében elmondja neki, hogy mi az ország helyzete. Ezt hallatlanul fontos jelenetnek tartom, mert az egész korra jellemző. Utána hazamegy, megtörténik a tachtli, másnap a jelenete Linával, stb. ...

Nem mondom, hogy Kopjásban nincs semmi. Ha nem volna semmi, akkor nem lenne dráma. Igenis, vannak álmai, csak hogy az álmai egy senkinek, egy szemétnak az álmai, egy olyan embernek álmai, aki nek nincs osztály-látása. Szóval: nem Szakmáry Zoltán, ez a fontos. Itt pedig a darabban második Szakmáry Zoltán: valamivel kevesebb ugyan, de az öngyilkosság Szakmáryhoz emeli.

Hazamegy, otthon várja Lina, megvan az aláírás, levél,

rokonok. Hazudik a feleségének. Az sem látszik eléggé, hogy hány-szor hazudik, hogy végigcsinálja ugyanazokat a kis csibészskéket, amelyeket azok nagyban csinálnak. Bemegy a klubba, kártyázik, s ott Martini beszél a tőke és a munkás viszonyáról. Ez azért retten-tősen fontos, mert Martini is ugyanugy lepleződik le. Ő látja a valódi szituációt; van annyira okos ember, hogy világos előtte, mi a helyzet az egész országban. Ez benne különböző mély gondolatokat ébreszt.

Ezután jön Linának a nagy jelenete, amelyet behoztak az ő dolgozószobájába. Azután van egy döntő jelentőségű monológja, gondolatsora, melyben végigmegy mindazon, amit ettől a három ember-től kapott, sűrítetten, majd utána azt mondja: hát akkor tulajdon-képen mit is kell nekem tennem? Tehát kapott külső hatást s utána már bécstelenséggel indult el. - Hogy indulhatnék meg? -kérdi. - Ugy, ha a nyakukra ülök. Ha majd a hatalmasok között hatalmas leszek, akkor jövök én. Itt indul meg a sertéstenyésztő-komplexus, mert közben megkapja a visszautasítást Kardics bácsitól. Ez a döntő fázis arra, hogy azt mondja: én alábbvaló vagyok nálatok? A fene a pofátok! Ti nyilt panamisták vagytok, én pedig létom a helyzetet s ki fogom használni a helyzetet a sertéstenyésztővel!

Szikossy

Nem véletlen, hogy Móricz alig ábrázolja eddigelé Kopjásst a hivatalában, hanem mindenütt másutt, s utána a hivatalában, amikor felfedezi a Sertéstenyésztő dolgait, s azt, hogy visszaüthet. Jóval ezután jön a bokortanyarendszer. Az sem azért jön, mert ez egy haladó gondolata kulturtanácsnok korából, hanem azért, mert az államnak hasznot hoz az adóbehajtásnál, ez is egy lépcsőfok a karrierjén. A polgármester félre is érti. A csodábal hogy mi adót fizessünk? Mit gondolsz? Vissza is vonja egy perc alatt.

Ezek azok a momentumok, amelyek a darabban sokkal előbbre vannak véve, ez a szalmaszálba való belekapaszkodás. Amit kulturtanácsnokként mint egy kis kukac kigondolt, hogyan kellene megmenteni a világot, azt most mind a saját pozíciójának megerősítésére használja fel, hogy farkasok közt farkas legyen, csak hogy ehhez nem elég erős. Hivatkozom itt a ~~KARDICS~~ Kardics-csal folytatott két beszélgetésre, hogy miniszteri biztos jött ki, hogy nincsenek rendben a belégek, hogy a legutolsó gazember módjára akar a hatalmasok közé befurakodni, de nem volt mindenütt elég tájékozott, a Berci bícsin, a rokonokon elcsuszott. Egy másik baja a regénynek, hogy nem jön ki eléggé, hogyan csuszik el Kopjáss a rokonokon. Itt egy bizonyos jóhiszeműség van benne, hogy a rokonokon segítsen, hogy derék ember legyen a kis családjában, de ez egyenlő a gazemberiséggel, mert nem kutatja a rokonaiban, hogy azok valóban becsületes emberek-e, mint ahogy feltételezi Kardics és a harmadik a rokonairól, vagy nem tételezi fel. Objektív tény, hogy a rokonait be akarjáhozni, s a rokonai érdekében csinál egy sor dolgot.

Ezért gondolom én, hogy az öngyilkosság nem csucskérdés. Nem érzem, hogy ezen áll, vagy bukik a darab. Ha úgy játsszuk el Kopjásst, hogy kiderül róla a darab folyamán, hogy érzések felébrednek benne, de

de mulhatatlanul szembekerül a jelenlegi hatalmi vágyával, akkor az is világos, hogy ez nem olyan ember, mint a polgármesterék, de az is világos, hogy a polgármesterékkal hatalmi szempontból áll szemben, nem a régebbi becsületes gondolatai miatt. Egyszerűen csupán új rokono-
kat akar behozni, ezért seprí ki a régi panamistákat és ezek érdekében míg lefelé megy a lejtőn, csirkefogóságokat talál ki. De hiába, az embernek gazembernek kell születni, korábban kell azt elkezdni, erre rájön és főbelövi magát. Én ezt így akár a színpadra merném vinni. A polgármester erre nyög és azt mondja: megmenteni, gyorsan adóssá-
adok az özvegyének pénzt.

Mi gyengíti még ezt? Szerintem a két fő apizód momentum, ezek közül az egyik a Magdaléna-vonal. Szerintem nem szerencsés, hogy amit Móricz meg sem írt, az így felnagyul a drámában, úgyhogy az embernek az az érzése, hogy a szerelem miatt bukik el, s megsajnálja a néző ezt a hitvány lényt. Holott a Magdaléna úgy egy pillanatig nem keresztezi az ő becsületes törekvéseit. Nem azért akar konzorciumot, nem azért vesz házat, mert Magdaléna van, nem azért hódol be a polgármesteréknek, mert Magdaléna van. Főleg ez az aláírás nagytódik fel rettenetesen. Magdaléna egy olyan mellékmomentum amely szintén Kopjáss gyengeségét mutatja. Hivatkozom itt Kron "Mélyfelderítés" /?/ című darabjának egy jelentére, amikor a nő ki akar menni Majorovval egy éjszakára a pusztába és Majorov, aki egy igazi kommunista, azt mondja, hogy vagy egy életre, vagy semmiképp. Kopjássban nincs erő, hogy Linával le tudjon számolni. Van egy piszkos részlet, amikor azt gondolja magában: milyen kéjes perverzítással nézem, hogy a két nő egymást átölelve tartja. Nem tragikus szerelem ez, egy tragikus bukás, hanem egy gyengeség, egy szexuális vonzódás

M é s z ö l y Dezső: Tisztára Kopjáss gyengesége jön ki ebből.